

Författaren Sven Lindqvist har gått ur tiden i en ålder av 87 år. Den här bilden är tagen för drygt tio år sedan när han var aktuell med boken "Avsikt att förintä".

FOTO: JUREK HOLZER/SCANPIX/ARKIV

En folkbildare med patos

Författaren och samhällsdebattören Sven Lindqvist har gått ur tiden vilket meddelats tidigare.

Mattias Aronsson, till vardags Universitetslektor på Högskolan Dalarna, minns hans djupa humanism, beläsenhet och intellektuella nyfikenhet som kombinerades med folkbildarens patos och vilja att nå ut till sin publik.

KULTUR "Alla riktiga böcker är omöjliga. Tills de är skrivna." Orden är Sven Lindqvists, en författare som själv skrev många riktiga, och viktiga, böcker. De återfinns i essäsamlingen Fadern, sonen och den heliga motorcykeln från 2006. Det är en av många understrukena passager i exemplaret som står i min bokhylla. Faktum är att så gott som alla Lindqvists skrifter lämpar sig väl för marginalanteckningar, utropstecken och understrykningar – av den enkla anledningen att de talar så direkt till oss läsare.

Författarskapet tog sin början redan 1955 med tankeskriften Ett förslag. Där formulerar han ett viktigt krav som han tycker att läsarna bör ställa på litteraturen: "En bra bok måste vara sådan att de kan slå upp den var som helst, läsa ett stycke – och finna ord som träffar dem i deras egen belägenhet. Ett giltigt prov!" Om det ska ses som en programförklaring för Lindqvists eget skrivande måste slutsatsen bli att hans samlade verk består provet.

De essäistiska, ibland aforistiska tanke- och debattskrifterna går ofta att öppna på vilket ställe som helst, och när blicken börjar vandra över baksidan dröjer det inte länge förrän en mening eller ett stycke hoppar upp från textmassan och manar oss till eftertanke. Det tidiga författarskapet (Ett förslag, Handbok, Praktika) är fullt av sådana guldkorn. I Hemmaresan från 1959 hittar jag en annan understruken fras: "När man inte längre är förvånad över det onda har man i hemlighet deserterat dit". Det är humanisten Lindqvist som talar.

Just den här glasklara, allvarliga och en smula mästrande stilen är utmärkande för Sven Lindqvists prosa. Vem kan till exempel undgå att sugas in av öppningsraderna i Utrota varenda jävel från 1992: "Du vet redan tillräckligt. Det gör jag också. Det är inte kunskap vi saknar. Vad som fattas oss är modet att inse vad vi vet och dra slutsatserna".

Det handlade då om västerlandets rasistiska idéhistoria, ett

ämne han vid flera tillfällen återvände till (Terra nullius, Avsikt att förintä) för att på så vis sätta fingret på denna blinda fläck i Europas kollektiva självbild. I Utrota varenda jävel skriver han vidare, och jag har fortsatt att stryka under: "Auschwitz var den moderna, industriella tillämpningen av en förintelse, på vilken det europeiska världsherraväldet sedan länge vilade." Men han såg också som en viktig uppgift att uppmärksamma de människor som stod emot främlingsfientligheten. Dessa röster samlade han i volymen Antirasister från 1995.

Vad är det som gör Sven Lindqvist till en så mångfacetterad författare? Ja, för det första tar han med läsaren till vitt skilda platser och miljöer. Ökenresenären Lindqvists fascination för planetens mest ogästvänliga utposter genomsyrar Utrota varenda jävel, Ökendykarna och Terra nullius. Latinamerikas sociala ojämlikheter behandlas i volymerna Jord och makt i Sydamerika och Jordens gryning, och i Hemmaresan tar han med oss till ett Grekland som det såg ut före charterturismens intåg.

Lägg därtill ett långvarigt intresse för det kinesiska samhället som syns i böckerna han skrev tillsammans med dåvarande hustrun Cecilia Lindqvist, men också i Myten om Wu Tao-tzu, en av hans kanske mest kända skrifter.

Med sin knivskarpa blick och penna dissekerade Lindqvist även sådant som han upplevde som missförhållanden på hemmaplan – med arbetsplatsernas utformning och organisation (Gräv där du står, Arbetsbyte) eller med konstruktionen av 1990-talets stora pensionsreform (Framtidslandet).

Reklambranschen kastade han sig över redan 1957 i Reklamen är livsfarlig, en debattskrift som i nytryck mötte en ny generation läsare i början av 2000-talet, i kölvattnet av Naomi Kleins framgångsrika No logo. Till och med 1980-talets gym- och kroppsbyggarkultur intresserade han sig för, som en av ytterst få svenska intellektuella (i Bänkpess från 1988).

Sven Lindqvist var antagligen oförmögen att formulera en öklar mening, för som läsare letar man förgäves efter dunkla passager i böckerna. Hans djupa humanism, beläsenhet och intellektuella nyfikenhet kombinerades med folkbildarens patos och vilja att nå ut till sin publik. Därför kunde Lindqvist bena ut invecklade samhällsfrågor och presentera komplexa författarskap på ett sätt som fick även den oinvidige att förstå.

Hos honom bjuds vi in i många författares litterära världar, till exempel Hermann Hesses, Joseph Conrads och Marcel Prousts. På 1960-talet doktorerade Lindqvist på en avhandling om den svenska poeten, essäisten och aforistikern

Vilhelm Ekelund, och han bidrog starkt till ett förnyat intresse för detta författarskap genom att ge ut ett urval aforismer (Skoltal) och därtills opublicerat och för Ekelundforskningen viktigt arkivmaterial (Agenda).

Allra närmast människan Sven Lindqvist kommer vi dock förmodligen i den självbiografiska En älskares dagbok och fortsättningen En gift mans dagbok från början av 1980-talet. Här framträder privatpersonen Lindqvist, och hans närstående, på ett direkt och naket vis. De båda volymerna blev stora försäljningsframgångar och mycket omdebatterade när de gavs ut.

Det finns alltså, i dubbel bemärkelse, ett stort antal sidor av Sven Lindqvist att upptäcka eller återupptäcka för den nyfikne. Någon fiktion skrev han aldrig, sin form hittade han istället i essän och debattskriften. Som nämnts ovan poängterade han redan i sin debut att en författare måste finna ord som träffar läsarna "i deras egen belägenhet". Långt senare, i Ökendykarna från 1990, berättar han om hur André Gides prosapoesi Jordisk föda för honom utgjorde ett sådant omvälvande möte. Under läsningen lade han själv efter varje viktig mening till "ett hemligt Öva det! Lev det!". Precis så kan det också kännas att läsa Sven Lindqvists egna böcker. Öva det! Lev det!

Mattias Aronsson

Universitetslektor på Högskolan Dalarna